

A Magyar Köztársaság Legfelsőbb Bírósága ügyvéd által képviselt felperesnek ügyvéd által képviselt alperes ellen tartási szerződés érvénytelenségének megállapítása iránt a Fővárosi Bíróságnál 1.P.21.623/2006. számon megindított és a Fővárosi Ítéltáblának 1.Pf.21.735/2006/3. számú ítéletével befejezett perében az említett számú másodfokú határozat ellen a felperes által 13. sorszám alatt előterjesztett felülvizsgálati kérelem folytán az alulírott napon - tárgyaláson kívül - meghozta a következő

í t é l e t e t :

A Legfelsőbb Bíróság a jogerős ítéletet hatályában fenntartja.

Kötelezi a felperest, hogy fizessen meg az alperesnek tizenöt napon belül 60.000 (Hatvanezer) forint felülvizsgálati eljárási költséget.

A felperes személyes költségmentessége folytán le nem rótt felülvizsgálati eljárási illeték az állam terhén marad.

I n d o k o l á s :

A jogerős ítélet alapjául szolgáló tényállás szerint a peres felek házastársak voltak és 1992. június 12-én tartási szerződés kötöttek a felperes szüleivel, G. M-mel és G. M-néval. A szerződésben rögzítésre került, hogy G. M. eltartott kizárólagos tulajdonát képezi a sz-i 10184/1 hrsz. alatti zártkerti ingatlan, továbbá nevezett és házastársa egymás közt egyenlő arányú tulajdonukban álló sz-i 10182/2 hrsz. alatt felvett zártkerti ingatlan. A peres felek kötelezettséget vállaltak arra, hogy az eltartottakat életük végéig természetben tartják. Az eltartottak ennek fejében a tulajdonukat képező ingatlanok tulajdonjogát az eltartókra átruházták, egymás közt egyenlő arányban. A tartási szerződés alapján mindkét ingatlan vonatkozásában a peres felek tulajdonjoga az ingatlan-nyilvántartásba 1993. július 2-án bejegyzésre került.

A felperes édesapja G. M. 1996. február 11-én elhunyt. A peres felek kapcsolata megromlott, a Budapesti II. és III. kerületi Bíróság a 11.P.22.532/1997/11. számú jogerős ítéletével házasságukat felbontotta. Ezt követően 1998. november 23-án a felperes édesanyja a peres felek ellen pert indított, amelyben a tartási szerződés megszüntetését kérte. Az ügyben a szünetelést követő eljárásban a Budapesti II. és III. kerületi Bíróság a 2001. április 23-án meghozott 12.P.III.21.257/2000/11. számú ítéletével a keresetet elutasította. Az 1992. június 12-én létrejött tartási szerződést az I. rendű alperes (a jelen per alperese) vonatkozásában életjáradéki szerződéssé alakította át és ennek megfelelően rendelkezett az életjáradék megfizetéséről. Az ítélet ellen a felperes édesanyja fellebbezett, aki 2001. április 25-én elhunyt. A csatolt öröklési bizonyítvány alapján a másodfokú bíróság megállapította, hogy a felperes jogutódja az addigi II. rendű alperes Z-né G.A.. Ezt követően a Fővárosi Bíróság mint másodfokú bíróság a 2004. március 19-én kelt 56.Pf.25.723/2003/2. számú ítéletével az elsőfokú ítéletet helybenhagyta.

A felperes - mint elhalt szülei után egyedüli leszármazóként törvényes öröklésre jogosult - keresetében az 1992. június 12-én megkötött tartási szerződés semmissé nyilvánítását és ennek alapján a szerződéssel érintett két ingatlan vonatkozásában az eredeti állapot visszaállítását kérte.

Az alperes érdemi ellenkérelme a kereset elutasítására irányult.

Az elsőfokú bíróság ítéletével a keresetet elutasította és kötelezte a felperest, hogy fizessen meg az alperesnek 100.000 forint + áfa perköltséget és úgy rendelkezett, hogy a le nem rótt kereseti illeték az államot terheli.

Az ítélet indokolása szerint a felperes arra hivatkozással, hogy a szerződést édesapja: G. M. helyett a felesége: G. M-né írta alá, az egész szerződés érvénytelenségének megállapítását kérte. Maga sem állította, hogy a szerződés nem G. M-né akaratának megfelelően és nem az ő aláírása alapján jött létre, ezért a szerződés G. M-né vonatkozásában mindenképpen érvényes, így a felperes által hivatkozott tény legfeljebb édesapja tekintetében eredményezhetett volna érvénytelenséget. Erre figyelemmel a bíróságnak azt kellett vizsgálni, hogy G. M. vonatkozásában fennállt-e valamelyik érvénytelenségi ok.

A felperes a keresetlevélben és a tárgyaláson is arra hivatkozott, hogy édesapja nem volt olyan egészségi állapotban, hogy tudta volna mit ír alá és nem volt képes írni sem, mert magatehetetlen beteg volt. A felperes hivatkozása megfelel a szerződéskötéskor hatályos Ptk. 17. §-ára történt hivatkozásnak, mely szerint gondnokság alá

helyezés nélkül is cselekvőképtelen az, aki olyan állapotban van, hogy ügyei viteléhez szükséges belátási képességgel teljesen hiányzik és ennek vizsgálatára indítványozta orvosszakértő kirendelését. A bíróság ezt az álláspontot nem fogadta el, és sürgősségi tartózkodási tartotta az indítvány teljesítését. A szerződéskötéskor hatályos Ptk. 18. § (3) bekezdése szerint ugyanis a gondnokság alá helyezés nélkül cselekvőképtelen nagykorú személy jognyilatkozatát cselekvőképtelenség miatt nem lehet semmisnek tekinteni, ha tartalmából és körülményeiből arra lehet következtetni, hogy a jognyilatkozat a fél cselekvőképessége esetében is indokolt lett volna. A felperes személyes előadása szerint édesapja a tartási szolgáltatásokra rászorult, ezért a szerződés még az esetleges cselekvőképtelensége esetén is indokolt volt. A cselekvőképtelenségen alapuló semmisségre hivatkozás előterjesztését korlátozta a Ptk. 21. § (1) bekezdése is, amely kimondta, hogy a cselekvőképtelenségen alapuló semmisségre csak annak érdekében lehet hivatkozni, akinek a cselekvőképessége hiányzik. Jelen esetben a felperes nem a néhai érdekében hivatkozott a semmisségre, hanem saját érdekében, ugyanis a perrel azt kívánta elérni, hogy a perbeli ingatlanok tulajdonjogát visszaszerezze az alperestől. Ezt a fajta hivatkozást, azonban a jogszabály nem támogatja.

A felperes további hivatkozása az volt, hogy a szerződést nem édesapja, hanem helyette édesanyja írta alá, amely vonatkozásában grafológiai, majd írásszakértő kirendelését kérte. Ezzel összefüggésben megjegyezte az elsőfokú bíróság, hogy a grafológiai szakterületen igazságügyi szakértőt a hatályos adatbázis nem tartalmaz, ezért írásszakértő által lehetett volna vizsgálat tárgyává tenni néhai aláírását. Ezt azonban az elsőfokú bíróság sürgősségi tartózkodási ítélte meg. Ezzel összefüggésben utalt arra, hogy a G. M-né az általa indított perben úgy nyilatkozott, hogy bár szándékuk eredetileg nem tartási szerződés megkötésére irányult, de elfogadták ezt a megoldást és aláírták a szerződést. Személyes meghallgatása során az 1999. február 22-én felvett jegyzőkönyvben azt adta elő, hogy ő és férje a szerződést otthon írták alá, az ügyvéddel nem beszéltek. A szerződés létrejöttének valós indokai tekintetében előadta, hogy annak megkötésére azért került sor, hogy elhalálozásuk esetén az örökösnek kevesebb illetéket kelljen fizetnie és azért is, mert férjének volt egy házasságon kívüli kapcsolatból származó gyermeke és nem akarta, hogy a vagyonukból ő is részesüljön. Mindezek alapján az elsőfokú bíróság azt a következtetést vonta le, hogy a felperes édesanyjának előadása az eltartottak valós szerződéskötési szándékát tükrözi. Megítélése szerint a szerződést nem tenné érvénytelenné az sem, ha bizonyított lenne, hogy azt nem G. M. írta alá. Az ugyanis megfelelt akaratának és arra életkörülményeire tekintettel szüksége volt. A felperes nem jóhiszemű, mert 15 évvel a szerződéskötés után hivatkozik arra, hogy azt nem édesapja írta alá. Erre nyilvánvalóan azért került

sor, mert a korábbi peres eljárásban a szerződést megszüntetni nem sikerült és a felek között többlethasználati díj megfizetésére, valamint közös tulajdon megszüntetése iránti perek vannak folyamatban.

A szerződéskötéskor hatályos Ptk. 4. § (1) bekezdése kimondja, hogy a polgári jogok gyakorlása és kötelezettségek teljesítése során a felek a jóhiszeműség és a tisztesség követelményeinek megfelelően kölcsönösen együttműködve kötelesek eljárni. A felperes személyes nyilatkozata szerint édesapja a szerződés megkötésekor már olyan súlyos beteg volt, hogy fogni, írni nem volt képes, ennek ellenére a szerződést mégis megkötötték. Amennyiben a felperes által állított tény fennállt, úgy 15 évvel a szerződés megkötése után a Ptk. 4. § (4) bekezdésébe ütköző módon terjesztette elő kereseti kérelmét. E jogszabályhely második mondata azt mondja ki, hogy saját felróható magatartására előnyök szerzése végett senki sem hivatkozhat. A jogszabály alapelvi szinten tiltja tehát a felróható magatartásra történő hivatkozást. Nem kétséges, hogy a felperes a korábbi sikertelen peres eljárást követően a jelen perben kíván olyan előnyt szerezni, melyet azzal támaszt alá, hogy bár tudta, hogy édesapja nem képes a szerződést aláírni, azt mégis megkötötték. Miután élethelyzete és a felek viszonya időközben kedvezőtlenül megváltozott, előterjesztette az aláírás hiányára való hivatkozását. Ezt a bíróság a Ptk. 4. § (4) bekezdésébe ütköző magatartásnak tartotta, így a kereseti kérelmet elutasította. Mindezek mellett az elsőfokú bíróság megjegyezte, hogy ha a Ptk. 237. § (1) bekezdése szerint az eredeti állapot helyreállítására sor került volna, és G. M. nem végintézkedett, akkor a Ptk. 599. § (2) bekezdése értelmében hagyatékának öröklésére a törvényes öröklés rendje érvényesült volna. Ez azt jelenti, hogy nevezettnek nem csak a felperes, hanem házasságon kívül született gyermeke is örököse lenne.

Az elsőfokú ítélet ellen a felperes fellebbezést terjesztett elő annak megváltoztatása és a keresetének helyt adó ítélet hozatala iránt.

Az alperes a fellebbezési ellenkérelmében az elsőfokú ítélet helybenhagyását és a felperes másodfokú perköltségben való marasztalását kérte.

A másodfokú bíróság az ítéletével az elsőfokú bíróság ítéletét helybenhagyta, kötelezte a felperest, hogy 15 napon belül fizessen meg az alperesnek 60.000 forint másodfokú perköltséget és megállapította, hogy a le nem rótt 600.000 forint fellebbezési illetéket az állam viseli.

Az elsőfokú bíróság a tényállást helyesen állapította meg, érdemi döntése és annak indokolása is megalapozott. Mivel a felperes

érvénytelenségi okként kizárólag G. M. személyével kapcsolatos tényekre utalt, az elsőfokú bíróság helytállóan állapította meg, hogy ezek csak részben, kizárólag nevezett vonatkozásában eredményezhetik a szerződés érvénytelenségét. A felperes G. M-né vonatkozásában érvénytelenségi okot nem jelölt meg, erre figyelemmel a vele kötött szerződés érvénytelenségére irányuló keresete megalapozatlan.

A cselekvőképtelenségre alapított érvénytelenségi ok vonatkozásában az elsőfokú bíróság az általa hivatkozott jogszabályi rendelkezések alapján megalapozott döntést hozott. A felperes ezzel összefüggő fellebbezési érvelésére figyelemmel kiemelte, hogy a szerződés érvénytelenségének megítélésénél ezt az okot a szerződés megkötésének időpontjában kell megítélni. A felperes előadásából kitűnően a szerződés megkötésekor édesapja súlyos beteg volt, ezáltal az elsőfokú bíróság helytállóan állapította meg, hogy a szerződés esetleges cselekvőképtelensége esetén is indokolt lett volna. Mindezek mellett, mivel a cselekvőképtelenségen alapuló semmisségre csak annak érdekében lehet hivatkozni, akinek cselekvőképessége hiányzik, ebből értelemszerűen következik, hogy az adott személy halálát követően ez az érvénytelenségi ok nem érvényesíthető. Erre tekintettel helyesen tartotta szükségtelennek az elsőfokú bíróság G. M. cselekvőképességének megítélésével kapcsolatos további bizonyítást, az orvosszakértő kirendelését.

A rendelkezésre álló adatok, bizonyítékok alapján megalapozottan mellőzte továbbá az elsőfokú bíróság G. M. szerződésen lévő aláírásának írásszakértő által történő vizsgálatát is. G. M-né az általa indított perben tett személyes nyilatkozata azt igazolja, hogy a szerződést félként férje írta alá. A felperes összehasonlító írásmintaként a Grafológiai Intézet rendelkezésére bocsátott iratokat jelölte meg, amelyek közül kizárólag az útlevélen lévő aláírás tekinthető kétségekívül G. M-től származó kézírásnak. Ez azonban 1976-ban 12 évvel a szerződés megkötését megelőzően keletkezett. A további írásminták G. M-nétől származnak és kérdéses, hogy az ezeken lévő „M.” keresztnév írása ténylegesen kitől származik. Mindezek mellett nem áll rendelkezésre a tartási szerződés eredeti aláírású példánya, ami elengedhetetlenül szükséges az azon lévő aláírás azonosítására.

A jogerős ítélet ellen a felperes felülvizsgálati kérelemmel élt „annak hatályon kívül helyezése” iránt. A felülvizsgálati kérelmét - konkrét jogszabálysértés megjelölése nélkül - azzal indokolta, hogy a jogerős ítélet az anyagi jogi és az eljárásjogi szabályokat egyaránt sérti.

I. A Pp. 270. §-ának (2) bekezdésben, valamint a 271. §-a (1) bekezdésének a./ és b./ pontjában foglaltakból az következik, hogy a felülvizsgálati eljárásnak, mint rendkívüli perorvoslatnak csak

az lehet a tárgya, ami a fellebbezési eljárásnak, mint rendes perorvoslatnak is tárgya volt.

A Pp. 3. §-ának (1) bekezdése szerint a bíróság a polgári ügyek körében felmerült vitát erre irányuló kérelem alapján bírálja el, a (2) bekezdése értelmében a bíróság - törvény eltérő rendelkezése hiányában - a felek által előterjesztett kérelmekhez és jognyilatkozatokhoz kötve van, a Pp. 121. §-a (1) bekezdésének c./ pontja kimondja, hogy a pert keresetlevéllel kell megindítani és a keresetlevélben fel kell tüntetni - többek között - az érvényesíteni kívánt jogot, az annak alapjául szolgáló tényeknek és azok bizonyítékainak előadásával, a Pp. 164. §-ának (2) bekezdése úgy rendelkezik, hogy a bíróság bizonyítást hivatalból akkor rendelhet el, ha azt törvény megengedi.

A Pp. 146. §-ának (1) bekezdése szerint a felperes a keresetét az elsőfokú ítélet hozatalát megelőző tárgyalás berekesztéséig változtathatja meg, a Pp. 247. §-ának (1) bekezdése értelmében a másodfokú eljárásban - ide nem tartozó kivételektől eltekintve - a keresetet megváltoztatni nem lehet, a Pp. 235. §-ának (1) bekezdése úgy rendelkezik, hogy a fellebbezésben új tény állítására, illetve új bizonyíték előadására akkor kerülhet sor, ha az új tény vagy az új bizonyíték az első fokú határozat meghozatalát követően jutott a fellebbező fél tudomására, feltéve, hogy az - elbírálása esetén - reá kedvezőbb határozatot eredményezett volna, az első fokú bíróság által mellőzött bizonyítás lefolytatásának indítványozására pedig akkor is, ha az az első fokú határozat jogszabálysértő voltának alátámasztására irányul, a - bíróság érdemi döntésének a korlátairól rendelkező - Pp. 215. §-a pedig kimondja azt is, hogy a bíróság döntése nem terjedhet túl a kereseti kérelmen, illetőleg az ellenkérelmen.

A felperes a tartási szerződés semmisségének a megállapítása iránt előterjesztett keresetének a jogalapjaként az elsőfokú ítélet hozatalát megelőző tárgyalás berekesztése előtt azt jelölte meg, hogy a néhai édesapja a szerződés megkötésekor a megromlott egészségi állapota miatt cselekvőképtelen állapotban volt és a szerződés aláírására nem volt képes, és a szerződésen lévő névaláírása nem is tőle származik, a szerződés színleltségére és ebből az okból semmisségére viszont nem hivatkozott. Az elsőfokú ítélet elleni fellebbezésében előadta ugyan azt, hogy véleménye szerint a szerződés a felperes féltestvére öröklési igényének a meghiúsítását célozta és hivatkozott arra is, hogy emiatt a szerződés színlelt, a színleltség megállapítására irányuló kérelmet viszont nem terjesztett, és - a keresetváltoztatás tilalma folytán - már nem is terjeszthetett elő.

Az idézett törvényhelyek szerinti kérelemhez kötöttség elvéből, a hivatalbóli bizonyítás, valamint a másodfokú eljárásbeli

keresetváltoztatás főszabály szerinti tilalmából az következik, hogy az első- és másodfokú eljárásban egyaránt eljárásjogi akadálya volt annak, hogy a szerződés színlelttségét és erre visszavezethető semmisségét a perben eljáró bíróságok érdemben vizsgálják.

Mindezek miatt a Legfelsőbb Bíróság a felülvizsgálati kérelem e részének az érdemi elbírálását a Pp. 273. § (2) bekezdése a./ pontjának az analóg alkalmazása alapján mellőzte.

II.1. A jogerős ítélet a peres egymással ellentétes előadásának és a becsatolt okirati bizonyítékok adatainak az egymással való egybevetése, azok okszerű, logikai ellentmondásoktól mentes, és a Pp. 206. §-ának (1) bekezdésében foglalt elveknek egyébként is megfelelően történő értékelése alapján, megalapozottan állapította meg a tényállást.

Ennek során a bizonyítási teher Pp. 164. §-ának (1) bekezdésében foglalt főszabályának a helyes alkalmazásával értékelte a felperes terhére mindazon tények bizonyítatlanságának a következményeit, amelyek vonatkozásában a felperesnek állott érdekében az, hogy az alperes tagadásával szemben a saját tényállításait a bíróság valóban fogadja el.

2. A Pp. 163. §-ának (1) bekezdése szerint a bíróság csak a per eldöntéséhez szükséges tények megállapítása végett rendel el bizonyítást, e tények körét viszont nem a felek bizonyítási indítványai, hanem a per érdemi elbírálására irányadó anyagi jogi, kivételesen pedig eljárásjogi szabályok határozzák meg.

A perbeli esetben a felek jogvitájának az eldöntésére irányadó anyagi jogi szabályok alkalmazásához szükséges tények köre megalapozottan megállapítható volt, nem sértett tehát eljárásjogi szabályt az első- és másodfokú bíróság azzal, hogy a per eldöntéséhez már szükségtelen további bizonyítás elrendelését mellőzte.

A Pp. 270. §-ának (2) és 275. §-ának (3) bekezdésében foglaltakból viszont az következik, hogy a tényállás megállapításának a módjára vonatkozó és az ügy érdemi elbírálására is lényeges kihatással lévő eljárásjogi szabálysértés hiányában a szabad bírói mérlegeléssel megállapított tényállás felülvizsgálati eljárás keretében történő felülmérlegelésének, a bizonyítékok újbóli értékelésének nincs helye.

III. Téves a felperesnek az a felülvizsgálati érvelése, hogy egyrészt a felek szerződéskötéskori cselekvőképessége esetleges fogyatékoságának (hiányának vagy korlátozott voltának) a jogkövetkezményeit nem a Ptk. szerződés megkötésekor hatályában volt 17-18. és 21. §-ai, hanem a jelenleg hatályos szabályai

alapján kellene megítélni, másrészt a jelenleg hatályos szabályozás alkalmazása reá kedvezőbb határozatot eredményezhetne.

A Ptk. 205. §-ának (1) bekezdése szerint a szerződés a felek akaratának kölcsönös és egybehangzó kifejezésével jön létre. Ebből pedig az következik, hogy a szerződés Ptk. 234. §-ának (1) és (2) bekezdése szerinti érvénytelenségének (semmisségének és megtámadhatóságának) a megítélése során a szerződés megkötésekor hatályos anyagi jogi szabályok által taxatív meg határozott érvénytelenségi (semmisségi és megtámadhatósági) okok az irányadók és - a jogerős ítélet helyes jogi álláspontja szerint - e szabályok alapján kell megítélni a szerződés esetleges érvénytelenségének az - abszolút vagy relatív - jellegét és annak jogkövetkezményeit is.

A Ptk.-nak a cselekvőképességre vonatkozó 11-21. §-ainak a jelenleg szövegét a Magyar Polgári Törvénykönyvről szóló 1959. évi IV. törvény módosításáról szóló 2001. évi XV. számú törvény határozta meg, amely azonban csak évekkal a perbeli tartási szerződés megkötését és a felperes édesapjának az elhalálozását követően, 2001. november 1-jén lépett hatályba.

Más kérdés ugyanakkor az, hogy a gondnokság alá helyezés nélküli cselekvőképtelenség fogalmát, a fogyatékos cselekvőképesség okából fennálló semmisség relatív jellegét, valamint a cselekvőképtelen állapotban tett és ezért egyébként érvénytelennek tekintett jognyilatkozatok érvényességét a Ptk. perbeli szerződés megkötésekor hatályos, és a jogerős ítélet által már idézett 17. §-a, 18. §-ának (3) bekezdése és 21. §-a, valamint a jelenleg hatályos 16/A. §-ának (1) bekezdése és 17. §-ának (1)-(3) bekezdése a szövegezésében ugyan némileg egymástól eltérő, a tartalmát tekintve azonban lényegében egymással azonos módon szabályozza.

A kifejtettek miatt a Legfelsőbb Bíróság a jogerős ítéletet - az érdemi döntés helyes indokaira a Pp. 270. §-ának (1) bekezdése alapján alkalmazott Pp. 254. §-ának (3) bekezdése alapján csupán utalva - a Pp. 275. §-ának (3) bekezdése alapján hatályában fenntartotta.

A Pp. 270. §-ának (1) bekezdése szerint alkalmazandó Pp. 78. §-ának (1) bekezdése alapján kötelezte a Legfelsőbb Bíróság a felperest az alperes felülvizsgálati eljárással felmerült költségeinek megfizetésére, a költségmentesség bírósági eljárásban való alkalmazásáról szóló 6/1986. (VI. 26.) IM rendelet 13. §-ának (1) bekezdése és 14. §-a alapján pedig rendelkezett a le nem rótt felülvizsgálati eljárási illeték viseléséről.

Budapest, 2008. január 29.

a tanács elnöke, előadó bíró, bíró

A kiadmány hitelével:

bírósági tisztviselő